

YEDİNCİ MEVSİM KARATEPE ÇALIŞMALARI

U. BAHADIR ALKIM

Karatepe kazısının altıncı mevsim çalışmalarına Milletlerarası XXII. Şarkiyatçılar Kongresinin (İstanbul, 15-22 Eylül 1951) kapanmasından sonra başlanabilmişti. Kazı heyeti üyeleri öğretim kadrosuna mensup oldukları için Üniversite yılının girmesi üzerine İstanbul'a Ekim 1951 sonlarında dönmüş ve hafriyatla ancak bir ay kadar meşgul olunabilmişti¹. Bu itibarla yarım kalan bazı işlerin bitirilebilmesi amacıyla, Şubat 1952 ayındaki sömestr tatilinden faydalanarak Karatepe'de Yedinci Mevsim çalışmalarımızı geliştirdik.

Prof. Dr. H. Th. Bossert, Doçent Dr. U. Bahadır Alkim ve Topoğrafya Mühendisi Kemal Akman'dan mürekkep heyetimiz tarafından Türk Tarih Kurumu adına yapılan bu tamamlayıcı çalışmalar 31 Ocakdan 3 Mart 1952 tarihine kadar devam etti.

I. TOPOĞRAFYA ÇALIŞMALARI

A K a r a t e p e ' d e : Karatepe'nin 1947 yılı sonbaharında, ilk mevsim esnasında, Mühendis Mimar İbrahim Süzen tarafından topoğrafik bir plânı alınmıştı². İmkân ve vakit olmadığından plân tepenin batı eteğinden akan Ceyhan nehrinin seviyesine kadar işlenememişti. Gerçi İ. Süzen Karatepe ve Domuztepe'nin, aralarındaki nehir ile birlikte, taramalı genel bir krokisini de yapmıştı³, fakat nihai yayın için tafsilâtlı bir topoğrafik plân çizilememiştir; bu işi gerçekleştirmek ancak bu defa mümkün oldu.

Kemal Akman, Karatepe'nin umumiyetle çok sarp ve dik olan doğu yönünün 1/500 ölçeğinde topoğrafik plânını alarak ve aradaki Ceyhan nehrini de işliyerek bunu Domuztepe ile birleştirdi.

B. D o m u z t e p e ' d e : Daha önce ancak bir genel kroki ile gösterilen⁴ ve fakat haritası yapılmamış olan Domuztepe'nin de topoğrafik plânı alındı.

¹ Krş. U. BAHADIR ALKIM: *Altıncı Mevsim Karatepe Çalışmaları*, Belleten, XVI, sayı 61 (Ocak, 1952), s. 131-133.

² Bu plânın yayınlandığı yerler için bk. *Belleten* XII, sayı 47 (Temmuz 1948), lev. CXVII; *Revue Hittite et Asiatique* XIX, fask. 50 (1948—1949), s. 6 (=RHA); H. TH. BOSSERT - U. B. ALKIM - H. ÇAMBEL v.bşk.: *Karatepe Kazıları. Birinci Ön-Rapor*, Ankara 1950, lev. XXXV ve XXXVI (=K. Kazıları).

³ Bk. *Belleten* XII (1948), lev. CXVI; RHA (1948—1949), s. 4; *Oriens* I, 2 (1948), s. 148, res. 2; *Illustrated London News* (14 Mayıs 1949), s. 664; *Jaarbericht* 11. Ex Oriente Lux (1949-1950), s. 85, res. 11; K. Kazıları, lev. XXVII.

⁴ Bk. altnot 3.

C. Danakaya'da : Karatepe'nin 4 km. kadar güneyinde bulunan Danakaya adlı tabii kayalık tepe 1947 sonbaharında heyetimizce incelenmiş ve burada hem Karatepe ile çağdaş büyük taşlarla örülmüş kuru duvar kalıntıları hem de Roma yapı yıkıntularıyla çanak çömlek parçaları toplanmıştır⁶.

1950 yılının Ekim ayında Karatepe çalışmaları sona erdiği sırada Mimar Mrs. Michael Gough, foto memuru Dursun Cankut ve müellif Danakaya'ya giderek kroki alma ve resim çekme işleri ile meşgul oldular.

Güneyden, *Castabala* (Hierapolis-Bodrum) ve Babaoğlan'dan gelip vadi boyunca Karatepe'ye çıkan yolun⁶ muhtelif kesimlerine doğru iyi bir görüş sahası olan Danakaya'nın, önemini gözönünde tutarak, topoğrafik plânını 1952 Şubatında aldık

II. KARATEPE'DEKİ TAMAMLAYICI KAZILAR

A. Aşağı Giriş'te : 1) Bu girişin batı yanının⁷ sınırını tayin etmek ve kuzeybatı - güneydoğu istikametinden gelen surun girişle iltisakını kesin bir surette açıklamak amacıyla ufak çapta bir kazı yapıldı. Birinci mevsimde açılması bitirilememiş olan bu yönde⁸ surun 4.25 m.lik bir kalınlıkta, tıpkı aynı girişin doğu tarafında da olduğu gibi, giriş binasının batı kısmıyla birleştiği anlaşıldı. Surun taş örgüsünün en üst sırası üzerinde yangın neticesi âdetta tuğlalaşmış kerpiçlere⁹ ait dörtgen şeklindeki yerleşme izlerinin görülmesi, kömür parçalarının da bulunması ve ayrıca bu kesimde kalın bir yığın halinde kerpiç parçalarının meydana çıkması surun üst kısmının kerpiçle örüldüğünü açıklamakta, kömür parçalarının ise surun taş kısmı ile kerpiç kısmının tutturulmasına yarayan kirşilere ait olduğunu göstermektedir.

2) Aşağı girişin yine batı yanının güney duvarının dış kısmı bir takip sondajı

⁵ U. BAHADIR ALKİM: *Karatepe Kazısı*, Belleten XII, sayı 45 (Ocak, 1948), s. 248; *K. Kazıları* s. 3.

⁶ Karatepe'nin batı eteğinden geçip Andırın ovasına inen, oradan da Har Boğazı arasından Andırın'a çıkan bu yola "Akyol" adı verilmektedir. Andırın'dan sonra Meryemçil Belini aşarak Göksun'a ulaşan aynı yol "Göç Yolu" ismini taşımakta ve Kilikya ile Kappadokya arasında eski devirlerdenberi muvasalayı sağlamaktadır. Doğu Antitoroslardaki tarihi yollar şebekesi hakkında yayımlamayı düşündüğümüz makalemiz çıkıncaya kadar şimdilik krş.: U. BBAHADIR ALKİM: *Belleten XIV* (1950), s. 523-534; ayn. mll., *ayn. yr.*, s. 652-654; ayrıca krş. *Anatolian Studies I* (1951), s. 19-20; keza bk. *Anadolu I* (1951), s. 26-27.

⁷ *K. Kazıları*, lev. XXXVI, Ö-P/32-33. Buradaki kısa raporumuzun metin kısmında parantez içinde bundan sonra gösterilecek olan plân kare işaretleri bu nottaki levhaya aittirler.

⁸ Krş. *K. Kazıları*, lev. X.

⁹ Şimdiye kadar meydana çıkarılmış olanlarının hemen hepsi kare şeklinli andırın Karatepe kerpiçlerine ait bir desen için Bk. *Oriens II*, 1 (1949), s. 101, res. 11 (İbrahim Süzen tarafından çizilmiştir).

yapılarak meydana çıkarıldı, bu suretle bu giriş binasının güney-batı dış köşesi de (Ö/32) tesbit edilmiş oldu¹⁰.

3) Aynı girişin henüz açılmamış olan doğu yarısının güney-doğu köşesi ile güney duvarı (P-R/31-32) kazılarak bu noktalar da aydınlandı.

4) Geçit batısındaki Hitit hiyeroglif yazıtlı sfenksin üzerinde evvelce birinci mevsim esnasında açılmış olan ve içinden yığın halinde yanmış kerpiç parçaları çıkarılan çukurun güney kenarı, mevsimin ıslaklığından istifade edilerek, tekrar mala ve çapa ile yoklandı; bu suretle burada hiç olmazsa *in situ* olarak bir kerpiç duvar kalıntısı tespit edilmiş oldu. Bu kerpiç duvar Aşağı Girişin iki kapı yataklı kapısı ile batı yan oda arasındaki alanın batı kısmı üzerinde 1 m. kadar yükselmektedir.

5) Yine aynı girişin kuzeyinde bulunan kulelerin kuzey sınırları ve köşeleri (R-S/33-34) de hafredilerek meydana çıkarıldı.

6) Aşağı girişe çıkan rampanın dış duvarının kuzey yönü temizlenerek bu duvar kuzey-batı istikametinde takip edildi (Ö-P/36-37). Temeli bakir kayaya oturan ve geniş bir kavis çizerek aynı girişin doğu kısmı ile iltisaklı asıl sura dayanan (R-S/32-34) bu duvar kuzey-batı imtidadında çok harap durumdadır. Bu itibarla yukarı giriş rapmasında olduğu gibi (F/16, B-C/19) burada da muhtelif fasilalarla bir iki kulenin mevcut olup olmadığı belli değildir¹¹.

B. Z ir v e d e k i S a r a y d a : 1) Sarayın avlusunun güney ve güney-doğu kısımlarında yapılan sondajlarla bu kesimdeki odaların çok tahribe uğramış temelleri meydana çıkarıldı (H-J/21-22).

2) Saray avlusunda yapılan kazıda kayaya oyulmuş olup miktarları yediye balığ olan depo veya sahrınc bulundu (İ/22-23). Bunlar umumiyetle daire şeklinde olup (ortalama çapları: 1-1.50 m., derinlikleri: 1-2.50 m.) ikisi bir biriyle irtibatlıdır, birinin ortasında da mukavves bir kademe vardır.

Bu çukurların hepsi taşla doldurulmuş vaziyette olup birinin içinden bir bazalt tabak parçası (şimdiye kadar Karatepe'de bulunan üç ayaklı bazalt tabakların biçiminden farklıdır, zira bunun altında dairevi, 2-2.5 cm. yüksekliğinde kaideye bitişik bir ayak vardır), mahalli Karatepe çanak çömlek parçaları gibi buluntular çıktı. Bazan çok büyük taşlarla moloz halinde dolduruldukları görülen bu muntazam çukurların, tıpkı yukarı girişin batı bitişğinde, tapınak avlusunda,

¹⁰ Karatepe kesif bir orman ile kaplı olduğu için masraflı ve özel bir kazı tekniğini gerektirmektedir. Bilhassa ilk mevsimlerde maddî imkânları da gözönünde tutarak Aşağı Giriş hafredilirken belirli noktalar açılmış ve çizilmiş olan kroki ile bunların tamamlanmaları, —mimarın farazî çizgileri işaretlenmeksizin— okuyucuya bırakılmıştı. Lüzumlu imkânları elde ettiğimiz için teferruatı tespit amacıyla bu kabil köşe ve yan duvar açmalarını bu mevsimde yaptık.

¹¹ Bu kesimde Kırâğıldere'ye doğru orman pek kesif bir vaziyette uzandığından, bundan başka bâkir kaya da yer yer satha yükseldiğinden dolayı çok geniş çapta bir araştırmayı icap ettirmektedir. Bu itibarla bu işi ve bu duvarın devamının tepenin batı yönündeki muhtemel dış sūra ait kalıntıların mevcut olup olmadığının araştırılmasını gelecek mevsimlerden birine bırakmayı uygun bulduk.

ve girişten avluya açılan kapının ortasında yine kayaya oyulmuş depo veya sarnıçlar gibi ¹², *Asitawa(n)das* Karatepe'sinden (M. ö. 732-715) ¹³ daha önceki bir çağa ait oldukları anlaşılmaktadır.

Zirvedeki saray avlusunda meydana çıkardığımız bu çukurların içinden, Domuztepe'nin C katında (M. ö. IX. yüzyıldan önce) bulunmuş olup ¹⁴ Geç Bronz Çağı keramiklerinin hemen aynı olan çanak çömlek parçalarının da meydana çıkmış olması ayrıca dikkat çekici bir olaydır.

C. Tapınak ¹⁵ avlusunun doğu kesiminde: Birinci mevsim esnasında yukarı giriş binasında bulunmuş olan kabartmalı ortostat parçalarının etüd maksadiyle nakledildikleri bu alanın (J-L/13-15) açılması son mevsimlere bırakılmıştı. Heykeltraşlık kalıntıları, bekçi evinin kuzeyinde hazırlanan yeni sahaya taşındıktan sonra (L/19-20) bu kesimde, tapınağın doğu daireleri olduğu anlaşılan duvarları birbirine bitişik müteaddit odalar açıldı. Odaların hemen hepsinde monokrom Karatepe keramiği parçaları, bir kaçındada ufak pitoslar bulundu. Bir tanesinde ise kapı arslanlarından birine ait bazalt skülpür parçası, bir diğerinde de yine bazalttan küçük bir insan ayağı (ayak idolu?) meydana çıkarıldı. Odalardan birinin temeli, tıpkı yukarı girişin batı kısmında olduğu gibi, yine kaya içinde işlenmiş bir depo veya sahrınca oturmaktadır. Bundan da, temelin daha sonraki, çukurun ise daha evvelki bir devre ait olduğu anlaşılmaktadır.

D. Bekçi evinin batısında: Bekçi evinin arkasına rastlayan bu kesimde birinci mevsim esnasında kaya içine oyulmuş muntazam dairevi şekilde bir çukura yerleştirilmiş dairemsi bir bazalt bloku görülmüş ve bunun bir sütun kaidesi olduğu tahmin edilmişti. Bunun mahiyetini açıklamak amacıyla L/18-19 plân karesinde 15x20 m.lik bir alan açıldı. Bâkir kayanın pek az derinlikte (0.15-0.30 m.) olmasına rağmen ilgi çekici sonuçlar elde edildi J/18-19'da güneybatı-kuzeydoğu istikametinde 12 m. kadar uzanan bir duvar kalıntısı görüldü. Bazalt bloku bu duvarın kuzey ucunun doğu yönünün 0.60 m. doğusunda bulunmaktadır. Blokun yerleştiği çukur bâkir kaya içine oldukça muntazam bir daire şeklinde oyulmuştur; çukurun derinliği 0.40 m., çapı ise 0.65 m.dir. Bazalt bloku gayri muntazam bir silindir şeklindedir. Üzerinde taşıçî âletinin düzletme izleri görülmemesine rağmen taşocağından çıkarıldığı vakit ilk tesviyeden geçmiş olduğu anlaşılmaktadır. Yüksekliği 0.95 m. olan blokun üst yatay yüzeyi kare biçiminde olup düzleştirilmemiş olup üst yan kısım kopmuş vaziyettedir. Bunun bir sunak olduğunu tahmin etmekteyiz. Büyük Hitit devleti zamanında gerek avlu içinde

¹² Bk. U. BAHADIR ALKIM: *Dördüncü mevsim Karatepe çalışmaları*, Belleten XIV (1950), s. 650; ayn. mll.: *Beşinci mevsim Karatepe çalışmaları*, ayn. yr., s. 678.

¹³ H. TH. BOSSERT: *Die phoenizisch-hethitischen Bilinguen vom Karatepe, Oriens* 1, 2 (1948), s. 191.

¹⁴ Krş. U. BAHADIR ALKIM: *Altıncı mevsim Karatepe çalışmaları*, Belleten XVI (1952), s. 133; ayn. mll., ayn. yr. s. 235-236.

¹⁵ İçinde tanrı heykelinin bulunduğu çok tahrip görmüş yapı kalıntısını tapınak addetmekteyiz. Yukarı giriş bu tapınağın avlusuna (?) açılmaktadır, Bk. *Belleten* XIV (1950), s. 681 ve aynı s.deki altnot.

bulunan taş sunakların (meselâ Yazılıkaya tapınağında¹⁶ ve Tell Açana'da¹⁷ olduğu gibi) ve gerek taş sunak tasvirlerinin (meselâ Alacahöyük'te¹⁸, Boğazköy'de¹⁹, Fraktin'de²⁰, Yağrı'da²¹ v.s.) ve Hitit hiyeroglif yazıtlı sunağın (meselâ Emirgazi sunağı)²² mevcut olduğu malumdur. Bundan başka mühürler üzerinde de taş sunak tasvirlerine hem M. ö. II.²³ hem de I. bin yılında rastlanmaktadır. Bu itibarla Karatepe'de meydana çıkarılmış olan bu bazalt blokunun bir sunak olarak açıklanmasını mümkün addetmekteyiz. Bir sütun kaidesi olabileceği hatıra gelebilirse de, hem yüksekliğinin bir kaide yüksekliğini aşması ve hem de herhangi bir mimari kalıntı ile ilgisi olmayışı bu hususu imkân dahilinde göstermemektedir. Sunağın üzerinde herhangi bir yazıt yoktur. Herhangi kutlu bir şey veya varlığı sembolize edip etmediği hususunda da şimdilik bir şey söyleyemeyiz.

Sunak küçük bir teras üzerindedir. 25-30 cm. yükseklikteki teras basamağı doğuda ikinci bir terasa kaldığından, maalesef bu kısım pek harap olduğundan ve bâkir kaya da açığa kaldığından, kesin bir plân elde edilememiştir. Bununla beraber bu kesimde, tapınağın — içinde sunak olan — önemli ve kutlu bir parçasının bulunduğu anlaşılmaktadır²⁴.

¹⁶ K. BITTEL - R. NAUMANN - H. OTTO: *Yazılıkaya*, Leipzig 1941, s. 24 ve lev. 39 (rekonstrüksiyonu için bk. ayn. yr. s. 27, res. 9); lev. 40.

¹⁷ SIR LEONARD WOOLLEY: *Excavations at Atchana-Alalakh*, 1946, *The Antiquaries Journal*, XXXIX (Ocak-Nisan 1950), s. 4, res. 2; s. 7, res. 3; lev. I, a; lev. IVd; ayn. mll. *A Forgotten Kingdom*, London 1953, s. 141, res. 20 (kat III tapınağı plânı) s. 166, res. 25 (Kat I B tapınağı plânı).

¹⁸ H. T. BOSSERT: *Altanatolien*, Berlin 1942, res. 510 (= *Altanatolien*).

¹⁹ K. BITTEL: *Boğazköy. Die Kleinfunde der Grabungen 1906—1912*, Leipzig, 1937, lev. 9, No. 1-2; krş. *Altanatolien*, res. 547, 548.

²⁰ İyi bir resmi için bk. BITTEL v.bşk., *Yazılıkaya*, s. 121, res. 50.

²¹ *Altanatolien*, res. 571.

²² B. HROZNY: *Inscriptions Hittites hieroglyphiques III*, Praha 1937, A-Sunağı, lev. LXXIII - LXXVI; B-Sunağı (Eskikişla, krş. *Altanatolien*, res. 549), lev. LXXVIII - LXXXI; C-Sunağı, lev. LXXXII - LXXXIII; D-Sunağı, LXXXIV - LXXXV.

²³ D. G. HOGARTH: *Hittite Seals*, Oxford 1920, lev. VII, b (krş. O. R. GURNEY, *The Hittites*, London 1952, lev. 21, üst sıra oratadaki res.), lev. VII, e (krş. GURNEY, ayn. esr. lev. 21, ikinci sıra sağdan birinci res.).

²⁴ Karatepe bibliyografyası için bilhassa bk. *RHA*, fask. 50 (1948—1949), s. 33-35; *Bulleten XIV* (1950), s. 649, altnot 1; *K. kazıları*, s. 34-39.